

Интерпретационни модели на Багатели оп. 126 от Лудвиг ван Бетовен, избрани сред няколко от водещите пианисти в последните десетилетия

Би ли могла интерпретацията на дадено произведение да анализира всичко заложено в него? Какво е естеството на интерпретацията? Това би могло да се опише като въпросителна, зададена от изпълнителя към самия него. Тя анализира водещата мелодична структура и структурната организация на цикъла. Важно е да се знае характера на всяка една пиеса, но най-важното е да се помисли върху ефектите на внушение по отношение на интерпретацията: агогическите отклонения, енергията, свързваща два тона, или интонациите и най-вече фразите. Всеки детайл би могъл да носи в себе си ново значение: хармоническа промяна, каденцово последования, забързване, различия във нотната фактура и силата на звука, регистрово съпоставяне, педална смяна. Това е сериозна „сътворческа“ дейност от страна на интерпретатора и неговата визия за изграждане на формата. Това става, когато той е в състояние да проникне в идеята на творбата, да я обхване във времева проекция и намери логиката на развитието и неговите връзки във всеки един момент. Началният процес е интуитивен, с активното участие на физиката и мозъка. Но роля на анализа е да регулира всичко казано дотук.

4.1. Артур Шнабел – запис от 1937, част от серията „Исторически записи“

Всеизвестен е начинът на звукоизвличане на Шнабел и цветовете, които придава на изпълнението си, подобно на художника и неговото платно. В неговия запис е въплътена нежността на целия цикъл опус 126, с точността на изказа, чрез който той оставя авторовият текст да говори.

Тълкуването на хармоничното богатство придава особена романтична тайнствената красота. Желанието за прецизност в звукозвличането, отразено в изпълнителски ремарки под нотния текст (динамика, темпа, педализация, паузи, контрасти, изграждане...), показва стремежа на пианиста да интрепретира нотния текст без воал: животът е така, вземете го или го напусне. Шнабел прави своя избор, преди да се докосне до инструмента, има пълно доверие на Бетовен и следва всеки детайл от неговата творческа мисъл, всяка острота на изказа. Възможна ли е дълбочината на композиторската мисъл да направи прекалено строга интерпретацията на пиесите и да попречи да се разкрие интимността на изказа на багателите? Именно тя е вписана дълбоко в нотния текст, като Артур Шнабел избира в своето изпълнение да говори самият Бетовен.

От първите тактове изпълнителят ни разкрива неподправено и събрано елементите от късния творчески период на композитора. Първата пиеса въплъщава самата обективност, красива, но и тревожна. В багатела 2 Шнабел оставя да говорят контрастите като два персонажа, всеки от които се опитва да вземе превес над другия. Всеки от тях е характеризиран с неговия език (бързи и отривисти шестнайсетини, лирично легати осмини), като пианистът не прекалява с агогическите отклонения.

Той подказва символа на двойствеността в опростената миниатюра, на това "почти нищо", на малкия и затворен свят на кратката пиеса се противопоставя композиционното величие на Бетовен; пиесите са като че ли изтръгнати от един свят и вградени в друг, като създават онова нежно, но горчиво настроение, което понякога навяват спомените.

Интерпретацията на Артур Шнабел на изключителната трета багатела е реверанс към величието на Бетовен, на доверието в неговия гений. Това е взаимодействие между нежността и чувствителността на неговото „туше“ в търсене на чистотата в композиционната мисъл. Изпълнителят не използва *accelerando* или *ritenuto*, ритъмът и темпото са

точни, всичко е на своето място, педантично изписано в текста. Когато приближава репризата, усещаме, че темповото ускорение идва от "промяната", от ритмичното ускорение на вариацията, написана от Бетовен, без да е необходимо изпълнителят да я подсилва с агогически отклонения.

В четвъртата част от цикъла Шнабел изчиства изпълнението си от каквито и да е прекалени ефекти, показвайки суровата страна на природата, това, което съществува и е вътре в нея не може да бъде заличено – доброто и лошото, сакралното и първичното, всичко това Бог е създал на земята. Трудно е за слушателя да определи господстващото настроение в тази пиеса: потиснатост или радост, щастие или страх. Тази странна смес от емоции на човека, който обича всичко – било то лошо или добро. В това изчистено изпълнение се усещат настроенята на реалния живот: когато бързаме, Шнабел свири забързано (дори толкова, че ни се струва, че слушаме шестата багатела), когато сме спокойни, той свири спокойно или обективистично, когато не се налагат емоции, или сякаш внушава странна обърканост на отделни моменти. Шнабел знае пътя, този на емоциите, в този момент и място.

Така че няма има място за фалшива елегантност. Вероятно това не смущава никого? Едва в петата багатела е възможно да търсим грациозност. Изчистеният и опростен изказ подчертава гъвкавостта на композиторския маниер. Преходните пасажии в пиесата напомнят красивите контури на прекрасна картина.

В багатела № 6 Шнабел търси крайности по отношение на звука и настроението (чрез темпови промени и нюанси), „туше“-то, фин баланс между строгост и гъвкавост на израза, сякаш за да покаже всичко, което може да се постигне в тълкуването на една кратка пиеса (своеобразна лаборатория на миниатюрата, върхово постижение на късния композиторски стил). Този начин на интерпретация, балансирано

„люлеещ“ се във времето и развитието на пиесата, е напълно различен и лишен от обективизма на тълкуването на предишните 5 багатели. Това е краят на цикъла, търсещ обединението на двата свята. Този маниер на цялостно провеждана интерпретация показва, че след нарочно постигнатата интровертност в багатели 1-5, в шестата, пианистът се стреми да подскаже едновременното съществуване на красотата на света и нейните тревожни, „тъмни“ страни .

Звукоизвличането на изпълнителя извежда ясно композиторския стил на Бетовен: от една страна зрелия, класически период с неговите балансираны детайли, тайнственото неспокойствие на „късния“ Бетовен с неговите търсения по отношение на хармоничния вертикал, многоплановостта на линиите, моментна „снимка“ на сложния музикален диалог, едновременно с дълбочината на прозренията на мъдреца и неговата несравнима музикална ирония. Няма прекалена „игра“ с ефектите на педализацията, звуковият план остава стабилен, запазвайки всички фини нюанси на миниатюрната форма.

Шнабел се стреми да покаже разнообразието от човешки емоции - страх, доброта, радост, стремеж към познание, времеви дистанции, ценностната система, най-важното от които е техният смисъл? Той предлага на слушателя цял комплекс от идеи, безгранично отворени за здравия разум. Можем да почувстваме терзанията на душата и нейните съмнения, като най-ярко се откроява вътрешната сила и нейната истина. Всъщност това е тази гениална способност да обединиш вътрешно милиони мисли и чувства, споделяйки ги безгранично предадени на необятността на вселената.

4.2. Глен Гулд в записа на Сони класикал

Известният с оригиналните си виждания пианист е и сред най-представителните интерпретатори на багатели оп. 126. Това е и причината

да го избира в моето изследване. Неговата свобода на интерпретация остава често „извън нормите“ за определени почитатели на музиката, но за други, Глен Гулд е символът на истината и точността в музиката. Досегът му с всеки композиторски стил е пример за истинското усещане за разпределение на времето и пространството в драматургичното изграждане. Опус 126 не прави изключение. Външно, пианистът създава впечатление, че свирейки има за цел да извая красотата на всяка отзвучаваща в дължина нота.

Тук, в тези пиеси той поставя на преден план двойствената природа на миниатюрата, която изглежда опростена, почти детска, белязана същевременно с цветовете на безпокойството. Това смътно усещане безмълвно обхващащо слушателя, бележи изпълнението на целия цикъл,. Включва сложността на изразяване, хармония, контрапункт, композиторски стил. Глен Гулд показва всичко това в едно изискано и изчистено тълкуване по отношение на цвета на звукоизвличане, начинът на „пипане“ или отзвучаване, като търси емоционално вглъбяване във всеки отделен елемент.

Пианистът достига понякога и до крайности (пределно бавно темпо в първата пиеса или търсени екстремни контрасти във втората), подчертавайки свободата, която той търси в претворяването на багателата като жанр или стил. Настроението на всяка една пиеса, която Гулд майсторски ни разкрива, е на основата на състената и сложна композиторска мисъл на Бетовен. Честите смени на темпото дават възможност тези творби да се претворят сякаш отново. Гулд сякаш нарочно подчертава нетрадиционния, почти парадоксален характер на този стил.

Сред неговите лични предпочитания са арпежиране на някои акорди с оглед да бъдат ясно чути отделните тонове, липсата на педализация в четвъртата багатела, отзвучаване на някои важни хармонии (например *сол*

в петия такт) или рязко устремената мелодична линия (триото на багатела № 4). Редуването на строг и същевременно интимно топъл характер, позволява да се акцентира на спокойната, пасторална атмосфера на триото в четвъртата част на цикъла без обаче да ѝ се придава романтичен оттенък. Няма ненужно удължаване на кодата, всичко е в точно и прецизно.

В същото време петата миниатюра акцентира върху звучността на бароковия контрапункт, а шестата показва хармоничната дълбочина с още по-голямо значение, без използване на каквото и да било украшение.

4.3. Алфред Брендел- запис за Декка/Филипс, 1996, 1960

Първото впечатление на слушателя е, че интерпретацията на Брендел е доста по-разчупена от току що анализираниите по-горе. Но стилът на изпълнение не се стреми към външни ефекти, тъй като всичко, което той ни представя е написано в нотния лист. Богатият и закръглен звук на пианиста сякаш ни „превежда“ дълбоката съдържателност, която съществува в подобен вид и в късните квартети на Бетовен. Тя повежда въображението на слушателя в един свят на пейзажи, „разходки в дъжда“, различни типажи и настроения. От интерпретацията се излъчва спокойствие и отсъствие на каквото и да било забързаност. Каденцата на багатела №1 излъчва опростена песенност, без излишества и с единно дихание на равния ритмичен рисунок. Разчупването изглежда е причинено от деликатна акцентуация, която променя тълкуването и като че ли "избутва" движението напред. Кратките задържания на определени места се правят за да подчертаят изразителността на хармонията.

Във втората пиеса на фона на динамичния диалог между фрази и мотиви, Брендел подчертава контрастите, но с нюанси на финес и деликатност. Той подчертава особения двойствен стил в този творчески период на Бетовен, който външно напомня на романтизма, но като

същност не е. Тази особена вътрешна тревожност на красивата фраза или самия композиторски стил (тези миниатюрни понякога провокират изпълнителя да ни подсказва чрез интерпретацията си неочакван край на пиесата. Брендел сякаш „транскрибира“ тази двойственост на късния стил, която присъства като усещане в струнните квартети много повече, поради тяхната по-голяма форма. Слушателят се чувства потопен в истинността на късния стил на Бетовен с неговите идеи и трансцендентални усещания.

В третата миниатюра, изпълнителят подчертава усещането, че в по-късните си творби за пиано Бетовен определено търси звука на модерното пиано. Дългите каденцирани епизоди тук се интерпретират от Брендел с финес, но и динамизъм, като интерпретаторът играе сякаш ролята на предшественик на времената на великите виртуози от времето на романтизма. Нищо външно не се подчертава в неговата интерпретация: нито изборът на педали, или *ritenuto* и *accelerando*, по-скоро прецизен ритъм и детайлна интонация в багатела № 4. Пианистът няма за цел да покаже повече или по-малко определен детайл. И затова няма нищо преувеличено, което да дава елемент на реверанс към романтиката. В петата пиеса въпреки твърде свободната агогика, пианистът оставя драматургията да изгради формата, а *Presto* на шестата миниатюра е абсолютно стриктно, което можем да сравним с човешката глупост, която никога не излиза от релси.

Красотата на интерпретацията на Брендел не се крие в екстравагантността, а в необикновената чувствителност, с която пианистът деликатно ни подсказва своята музикална идея, сякаш самият той представлява част от начина, по който е създадено произведението. Всичко, което е извън композицията, не резонира като излишно допълнение, а като че ли внушава вътрешно присъщото разбиране на

изпълнителя за заобикалящата ни вселена. Оставаме с впечатлението, че всичко което трябва, е написано пределно ясно на нотния лист.

Този запис демонстрира моята представа как бих искала да чуя звученето на клавирните творби на Бетовен изпълнени на съвременното пиано.